

шувати поставлені завдання, здатність мобілізувати наявні ресурси.

Для успішного функціонування зазначених механізмів спеціалізованими інститутами соціального захисту має проводитися аналіз чинного законодавства на відповідність його положень європейським стандартам та з метою встановлення припустимих меж регулятивного втручання держави в соціально-економічні процеси, що протікають на її територіях.

Таким чином, формування засад державної політики соціального захисту населення від наслідків системної кризи, що нині протікає в умовах прогнозованої невизначеності строків її завершення, має враховувати підходи кризового, патерналістського, превентивного та реагуючого державного втручання. Таке втручання має здійснюватися опосередковано — шляхом розвитку та підтримки системи державних та недержавних інститутів соціального захисту населення, головним напрямком діяльності яких є реалізація соціальної функції держави через задоволення соціальних потреб населення і гарантування прийнятної рівня соціальної безпеки територій, що відповідає європейським стандартам.

*Муртіщева Аліна Олександрівна
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
аспірант, кафедра державного будівництва*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРОЄКТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КАБІNETУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

Одним з актуальних питань державного будівництва сьогодні є запровадження інституту конституційної відповідальності органів державної влади, який тривалий час залишається переважно доктринальною конструкцією. Проведення конституційної реформи в Україні та забезпечення належних наукових засад її актуалізує аналіз не лише чинних конституційних норм, але й положень напрацьованих за роки незалежності конституційних законопроектів,

що пропонували різні правові способи удосконалення інституту відповідальності Кабінету Міністрів України.

Проведене дослідження конституційно-проектного регулювання інституту відповідальності Кабінету Міністрів України дозволяє виокремити декілька основних аспектів, які підлягають правовій регламентації на конституційному рівні:

- 1) *принцип відповідальності вищого органу виконавчої влади*, як і в більшості європейських демократичних держав, знайшов своє відображення у чинній Конституції України та закріплюється у наступних конституційних законопроектах;
- 2) питання *інстанції урядової відповідальності* в Україні залишається дискусійним впродовж усього конституційного процесу, що безпосередньо пов'язане з проблемою вибору оптимальної за певних громадсько-політичних умов форми правління. Перший проект нової Конституції України, який був винесений на всенародне обговорення Постановою Верховної Ради України від 01.07.1992 р. № 2525-ХІІ (далі — проект 1992 р.), визначав Президента як главу держави і главу виконавчої влади (ст. 175). Хоча обрана форма правління відрізнялась від засад класичної президентської республіки, оскільки Президент позбавлявся права самостійно призначати і звільняти склад уряду, саме він визначався в якості інстанції урядової відповідальності. Після всенародного обговорення та доопрацювання Проект, опублікований 26.10.1993 р. відповідно до парламентської Постанови від 08.10.1993 р. № 3494-ХІІ (далі — проект 1993 р.), зазнав змін — Кабінет Міністрів (Уряд) України був визначений як вищий орган виконавчої влади, підзвітний і відповідальний перед Верховною Радою України. Проте вже в Конституційному договорі від 08.06.1995 р. інстанцією урядової відповідальності знову визначався глава держави (ст. 29), що знайшло відображення і в нормах Основного Закону України, прийнятого 28.06.1996 р. (ст. 113), хоча за парламентом зберігались повноваження відправляти уряд у відставку (ст. 87).

Спроби змінити форму правління з'явилися вже у перші роки після ухвалення Конституції України. Наприклад, у проекті Закону про внесення змін і доповнень до Конституції України № 2339 від 22.12.1998 р. інститут Президента скасовувався взагалі, а тому Кабінет Міністрів України мав стати підзвітним, підконтрольним і відповідальним виключно перед Верховною Радою України. Аналогічно визначалась інстанція відповідальності уряду проектами № 0999-д від 26.06.2003 р. і № 3207-1 від 01.07.2003 р., хоча в них і передбачалось збереження посади Президента України. Доповнення складу інстанцій Верховною Радою України поряд з Президентом України відбулось після конституційної реформи та переходу України до парламентсько-президентської форми правління у 2004 р. та з поверненням до відповідної редакції Конституції України у 2014 р.;

- 3) *індивідуальний та/або колективний характер відповідальності*. Питання запровадження індивідуальної відповідальності міністрів виникло відразу після початку роботи з підготовки тексту Конституції України: проект 1992 р. містив норму про звільнення міністра указом Президента в разі визнання парламентом або однією з його палат роботи міністра незадовільною (ст. 193), а проект 1993 р. закріплював також окремі процедурні аспекти вираження недовіри Прем'єр-міністру, окремим членам Кабінету Міністрів України або уряду в цілому (ст. 144).

Досить цікавим з огляду на вітчизняну практику є положення ст. 33 Конституційного договору 1995 р. про можливість Верховної Ради України прийняти вотум недовіри уряду в цілому або окремим його членам у разі несвоєчасного подання проекту Державного бюджету України. Доцільність збереження індивідуальної парламентської відповідальності дискутувалась і в ніч з 27 по 28 червня 1996 р., проте врешті було визначено лише колективний характер цієї відповідальності. А вже у проектах Законів про

внесення змін і доповнень до Конституції України № 7091 від 23.02.2001 р. і № 0999 від 14.05.2002 р. знову була внесена пропозиція запровадити інститут індивідуальної парламентської відповідальності міністрів.

Проведення конституційної реформи 2004р. загострило вищезазначене питання, оскільки неточність формулювання п. 12 ч. 1 ст. 85 Конституції України в новій редакції дала змогу вважати парламент уповноваженим звільняти урядовців без подання Президента чи Прем'єр-міністра, що не узгоджується зі ст. 113, якою передбачена лише колективна відповідальність уряду;

- 4) конституційне регулювання *процедури висловлення недовіри Кабінету Міністрів України* складає визначення суб'єкта ініціювання розгляду цього питання, правової форми відповідальності та способу ухвалення відповідного рішення.

Проект Закону про внесення змін до Конституції України № 4290 від 31.03.2009 р. передбачав розширення конституційно-регламентованого кола процедурних аспектів за рахунок встановлення обов'язкової письмової форми пропозиції про висловлення недовіри, а також запровадження триденного проміжку між внесенням пропозиції та її розглядом.

За конституційної реформи 2004 р. був розширений перелік суб'єктів ініціювання та запроваджена додаткова гарантія усталеності урядової діяльності, що, однак, отримало неоднозначну оцінку у наукових колах.

Вдалою пропозицією вбачається передбачений Концепцією внесення змін до Конституції України від 28.01.2014 р. конструктивний вотум недовіри як дієва гарантія проти зловживання парламентом правом відправити у відставку уряд.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри державного будівництва НЮУ імені Ярослава Мудрого І. І. Бодрова.